

SAMISK FORSKNINGSPOLICY RIKTLINJER OCH REKOMMENDATIONER– UNDERLAG för diskussion AV MAY-BRITT ÖHMAN /Samelands fria universitet Första vändan 20160919 Sista datum för svar 15 november 2016.

Buoris!

Detta är en första skiss på samisk forskningspolicy, riktlinjer och rekommendationer till enskilda samer, sameföreningar, samebyar, samiska företag. Den är formulerad av May-Britt Öhman, på grundval av diskussioner inom min forskningsverksamhet och föreningsaktivitet med enskilda samer, sameföreningar, samiska och samebyar sedan 2008.

OBS! Sista datum för svar är 30 november 2016.

Här finns texten som pdf och som wordfil.

Detta är allra första vändan, och alla som är intresserade av att diskutera detta vidare är välkomna att lämna synpunkter på såväl format som innehåll.

Mejla ditt/ert svar till samelandsfriauniversitet@gmail.com

Du/ni är också välkomna att diskutera genom kommentarer på bloggans kommentarsfält, www.samelandsfriauniversitet.com eller på Facebooksidan Samelands fria universitet. Eller hashtagga kommentarer #samiskforskningspolicy2016 i egna blogginlägg och sociala medier.

Efter 30 november kommer synpunkterna att inarbetas och ett nytt förslag sändas ut. Ambitionen är att ha ett färdigt policydokument senast hösten 2017.

De som därefter vill underteckna, som enskild same, sameförening, sameby, samiskt företag eller annat är då välkomna att göra så.

Välkommen med dina/era synpunkter!

/May-Britt Öhman, fil.dr,
Samelands fria universitet och forskare vid Uppsala universitet

I denna forskningspolicy och rekommendationer till enskilda samer, sameföreningar, samiska organisationer, samiska företag anger för det första allmänna ståndpunkter hur vi (**undertecknade samer, samiska organisationer, samebyar**) ser på forskningspolitiken och forskningens relation till samiskt territorium, samiska näringar och kultur, samer samt hur forskningen bör utvecklas.

För det andra innehåller policyn riktlinjer för hur vi menar att forskarsamhället, dess finansiärer – såväl statliga som övriga - bör förhålla sig till samer och de territorier som samer verkar inom. Det handlar här om etiska förhållningssätt och riktlinjer för en god forskning som har samklang med våra syften och ambitioner.

För det tredje finns i denna policy rekommendationer till samebyar, företag, föreningar samt enskilda samer – om hur man kan förhålla sig till företrädare för forskarvärlden i olika slags forskningsprojekt.

Slutligen redovisas utgångspunkter för ambitioner för fortsatt arbete i förhållande till forskning samt samverkan med forskarsamhället.

Allmänna ståndpunkter

Ett återkommande mål för nations/kolonialstatens forskningspolitik är att främja samhället. En utmaning vi ser är att det samiska samhället hitintills inte särskilt uppmärksammas i detta avseende.

Behoven för det samiska samhället har än så länge aldrig fått några egna formuleringar. Det är därför viktigt att fastställa behoven och ambitionerna för det samiska samhället utifrån forskningsatsningarna.

Exempelvis så fastslås i Regeringens forskningsproposition (2012/13:30) skrivs ”Regeringens mål för forskningspolitiken är att Sverige ska vara en framstående forskningsnation, där forskning och innovation bedrivs med hög kvalitet och bidrar till samhällets utveckling och näringslivets konkurrenskraft.” Dyliga formuleringar är regel för samtliga regeringars forskningspropositioner och därmed inriktningen på all statligt finansierad forskning och innovation, som bedrivs vid universiteten och högskolorna.

Vi menar att forskning och innovation även måste komma det samiska samhället till del och detta på de förutsättningar som samer, samiska organisationer och företrädare själva anser vara i samklang med just samisk samhällelig utveckling och samiskt näringslivs konkurrenskraft samt samisk kulturella traditioners bevarande och utveckling.

Samer har en lång tradition av kunskapsöverföring och utbyte med andra folk. Vad gäller inträdet på den arena som benämns akademisk, så har samer funnits vid universitet ända sedan universiteten etablerades i Norden.

Samer finns även idag på olika positioner inom universitet och högskolor men fortfarande bedrivs forskning om samer, om samiskt territorium, inklusive renskötsel till den allra största delen av icke-samer.

Även om det finns väldigt många goda icke-samiska forskare som är seriösa i sitt arbete och gör sitt yttersta för att bidra till en positiv samisk samhällsutveckling, finns det anledning att dels ha som ambition att betydligt fler samer själva ska delta aktivt i denna forskning och kunskapsproduktion samt i att utforma den samma.

Vi vill se olika satsningar som kan få fler samer som genomgå högre utbildning och forskarutbildning, och därmed en betydligt större representation av samer inom forskarsamhället. Detta är viktigt för att bidra till utformning av en forskningspolitik för Sverige som tar hänsyn till det samiska samhället och bidrar till dess utveckling. Det är också avgörande för att säkerställa att alla nivåer av utbildningens utformning och inriktning får grundläggande inslag av samisk kultur, historia, religion och tradition.

Även den akademiska vetenskapliga kunskapsproduktionen bör ta hänsyn till samiska perspektiv i betydligt större utsträckning än vad som hitintills varit fallet. Detta förutsätter att samtlig högre utbildning innehåller utbildning om samisk historia, traditioner och även om nutida samiska näringar och kultur.

Urfolk –som samer – har dessutom sedan århundraden varit objekt för studier – forskning - av andra, utifrån. Syftet har många gånger inte främst varit att främja urfolkens – samernas – levnadssätt och framtida överlevnad, utan snarare varit grund för olika slags exploateringar. Majoriteten av dagens vetenskapliga discipliner utgår idag framförallt från ett kolonialt perspektiv, där Sápmi kommit att bli framförallt en råvaruexportör, där resurser såsom vattenkraft, malm, skog, hämtas och forskningen och högre utbildning ifrågasätter inte detta perspektiv.

Vi menar att forskning och högre utbildning bör främja och bidra till utvecklande av traditionell samisk kunskap samt att traditionell samisk kunskap bör erkännas som vetenskap och samisk kunskapsöverföring bör likställas med högre utbildning och forskning och därmed erhålla lika stort statligt stöd för dess utveckling

Forskningsfältet *urfolksstudier* existerar sedan tre fyra decennier. Inom detta forskningsfält är det övergripande målet just att främja urfolks fortsatta levnad, överlevnad och kultur. Att stödja urfolks land- och vattenrättigheter blir då en självklar del i forskningsverksamheten och vetenskapsproduktionen. För att kunna hävda tillhörighet till detta fält krävs även att man aktivt bidrar till helande, avkolonialisering, etiska förhållningssätt, deltagande, urfolks/samers självbestämmande, att man ge deltagarna kontroll över forskningsresultat. En annan avgörande del är att urfolk och våra seder och traditioner beskrivs på ett respektfullt sätt.¹

Fältet är brett och välutvecklat i Kanada, USA, Australien, Nya Zeeland och Indien med många forskare som själva tillhör urfolk. Vi välkomnar att detta forskningsfält etableras och utvecklas även i Sverige samt att de etiska förhållningssätt som finns inom urfolksstudier blir regel även för samtliga andra vetenskapliga områden där samer, samiskt territorium och samiska samhällen beforskas.

Vi menar även att plattformar bör skapas där forskning ledd av samer kan bedrivas utifrån samiska perspektiv. Vi framhåller därför en satsning på ett samiskt universitet som önskvärd, samt en satsning på en samisk vetenskapsakademi.

Riktlinjer och etiska förhållningssätt för forskarsamhället

Under arbetet med forskningspolicyn har ett flertal exempel på forskningsverksamhet och forskare som inte är i enlighet med god forskning och etiska förhållningssätt framkommit. Nedan framkommer dessa iakttagelser nu omformulerade till riktlinjer.

- Samer ska inte behöva utbilda forskare som kommer och vill göra forskning om samer. Det är självklart att forskaren redan är påläst om den samiska kultur och plats de vill undersöka, samt att de har god kunskap om etiska förhållningssätt samt kulturella koder.

¹Smith, Linda Tuhivai. 1999. *Decolonizing Methodologies: Research and Indigenous Peoples*. London: Zed.

- Om samer som inte själva är forskare ska bidra med sin kunskap i olika forskningsprojekt, bör de erbjudas kompensation som motsvarar en forskares ersättning i projektet. Samer som så önskar bör även involveras med möjligheten att göra insatsen som del i en högre utbildning och/eller forskarutbildning och därmed ges möjligheten att på sikt själva utforma forskningen inom berört område.
-
- Forskningsresultat måste återföras snabbt och på tillgängliga sätt ifråga om språk och kommunikationssätt. Det är viktigt att resultat från forskningsprojekt som genomförs kommuniceras på ett sätt så att de som deltagit kan tillgodogöra sig innehållet samt få nytta av detsamma. Det kan handla om mer populärvetenskapliga publikationer, film, samt även presentationer och workshops där resultaten presenteras för de berörda och där det ges möjlighet till diskussioner.
-
- Intervjuer som görs av forskare måste bli åtkomliga för efterkommande och nu levande släkt. Det har förekommit att äldre personer har intervjuats, och intervjuer återges utan kontext. När släktingar frågat forskaren om intervjuerna har de nekats ta del av dessa. Det är inte etiskt försvarbart att detta sker.
-
- Fotografier av samer skall aldrig visas i något sammanhang utan att ett tydligt medgivande har getts av personen/personerna i fråga. Detta medgivande skall framföras vid användandet av bilden.
-
- Fotografier av samer ska aldrig visas utan att personerna anges med namn och aldrig utan att kontexten från vilken bilden härrör framgår tydligt, förutsatt att den avbildade inte har framhållit att hen vill vara anonym.
-
- Det är inte självklart att intervjuer med samer ska anonymiseras. Dels är svårt att hålla samiska informanter fullständigt anonyma, då det samiska samhället är litet. Dels vill en del samer att deras röster ska höras och att deras berättelser ska vara knutna till deras person. Därför behöver frågan om anonymitet diskuteras noga med informanten ifråga i varje forskningsprojekt. Detta är ett exempel på en forskningsetisk fråga som bör utvecklas i samverkan med det samiska samhället och samiska forskare.

Forskare som kommer till samebyar och sameföreningar måste visa respekt för att det är tidsödande att delta i forskningsprojekt och att det inte är någon självklarhet att samer ska ställa upp i allehanda forskningsprojekt.

Forskare som är etablerade inom forskarsamhället bör bidra till att forskning kan initieras av samebyar och sameföreningar.

Forskningen bör ha ett helhetsperspektiv på landskapet – vattnen – renskötsel och andra näringar.

Det måste etableras etiska riktlinjer för de bilder på samer som finns i statliga arkiv från tidigare rasbiologisk forskning. Dessa riktlinjer måste utarbetas i samverkan med samiska organisationer och företrädare, samt samiska forskare.

De samiska kroppar som finns i olika arkiv måste återlämnas och återbegravas.

Det är ingen självklarhet att en forskare som själv är same har en bättre utgångspunkt i forskningsetiska förhållningssätt. Det är därför viktigt att även samer som är forskare reflekterar över dessa frågeställningar.

Rekommendationer till enskilda samer, sameföreningar, samiska riksorganisationer, samebyar, samiska företag ifråga om forskning och högre utbildning

Det kommer hela tiden ett stort antal förfrågningar om att vara med i olika forskningsprojekt samt att bidra med kunskap ifråga om det samiska samhället. Det finns en anledning att väga för och nackdelar för varje enskilt tillfälle.

Vad händer med de uppgifter du lämnar ut? Vad är resultaten av forskningen?

Det är viktigt att känna till att all forskning som görs inom universitet och högskolor lyder under **offentlighetsprincipen**. Detta innebär till exempel att uppgifter som lämnas ut och som lagras av forskare vid statliga lärosäten (alla universitet och högskolor i Sverige) kan begäras ut med stöd av offentlighetsprincipen. Det är inte något ofta förekommande, men dylikt har hänt. Man kan därför aldrig garanteras total och säker anonymitet. Dessutom kan uppgifter som är känsliga aldrig garanteras total sekretess.

Det är därför viktigt att vara väl informerad om aktuellt forskningsprojekt och att ha satt sig in i dess syften och mål.

En forskare kan heller aldrig ha fullständig kontroll över det färdiga resultatet och hur det kommer att användas. Detta är viktigt att känna till på förhand. Det kan bli väldigt bra och det kan bli väldigt dåligt. Det kan också vara så att det inte blir någon skillnad överhuvudtaget för den som lämnar ut uppgifter.

Forskning tar dessutom ofta lång tid och de förhoppningar som forskaren själv har om att åstadkomma förändringar till det bättre kan inte alltid infrias.

Ersättning för insatser i forskningsprojekt och utbildning inom universitet och högskolor

Det är tidskrävande att delta i forskningsprojekt. Det är inte rimligt att ställa upp gratis och med egen tid. Samebyar, föreningar och individer rekommenderas därför att begära ersättning motsvarande forskarlön – samma som forskarna i det aktuella projektet - när det handlar om omfattande insatser.

Vad gäller **intervjuer** som tar tid i anspråk är det svårt att ha någon fast rekommendation för eventuell ersättning. Det är idag inte praxis inom forskning att erbjuda det som oftast benämns ”informerter ” (den som blir intervjuad) ersättning för den tiden som tas i anspråk. Dock är det dags att förändra detta.

Då enskilda samer/sameföreningar/samebyar ofta blir tillfrågade att vara informanter, just för att de är samer och har den samiska erfarenheten behöver var och en tänka efter om man vill bidra till just den specifika forskningsstudien. Då är det viktigt att begära information om

syftet med studien och hur forskaren ifråga tänker sig att forskningsresultaten kan vara till nytta för det samiska samhället – eller för föreningen eller individen ifråga specifikt. Be forskaren konkret beskriva detta, samt begär att få det skriftligt i mejl förslagsvis. Mejl som kommer från en universitetsadress – på svenska lärosäten – är offentliga handlingar och därmed också något som i efterhand kan användas för att ställa uppföljningsfrågor.

Om intervjuaren/forskaren kan medge ekonomisk ersättning för arbetstid – intervju samt att i efterhand läsa och godkänna intervjun – är det positivt. Det borde rimligtvis vara del av kostnaderna för forskningsprojektet. För närvarande är detta dock oftast inte möjligt. Frågan om ersättning bör dock ställas till varje forskare som önskar intervjuas. Det behöver inte vara stora summor, utan motsvara en viss arbetstid helt enkelt.

Först efter besked om hur forskaren/forskningsprojektet tänkt kring detta bör man som enskild same, sameförening, sameby ta ställning till om man önskar vara med.

Ersättning för föreläsningar och utbildningsinsatser

Här rekommenderas att **föreläsningar** som görs av samer i olika sammanhang vid universitet och högskola bör ersättas med minst motsvarande professorslön. Detta eftersom den kunskap som samer erbjuder är omfattande och bör likställas med professor i kompetens. Många lärosäten har en schablon för timersättning till undervisning tillgänglig på sin hemsida, som kan användas som utgångspunkt.

KTH: <https://intra.kth.se/anstallning/anstallningsvillkor/lon/timlonebelopp-1.572917>

Stockholms universitet:

<http://www.su.se/medarbetare/personal/personaladministration/1%C3%B6n-och-ers%C3%A4ttning/1%C3%B6n-till-timl%C3%A4rare-samt-timanst%C3%A4llda-assistenter-1.92635>

Det som ersätts är undervisningstimmar, som motsvarar 45 minuter. Om en timmes föreläsning skall hållas bör även minst två timmars förberedelser ingå i ersättningen.

Om ersättning betalas mot faktura görs påslag motsvarande lönekostnadsersättning, vanligtvis omkring 50%.

Utgångspunkter för fortsatt arbete i förhållande till forskning samt samverkan med forskarsamhället och högre utbildning

-
Vi vill se en tydligt stärkt representation av samer – som är öppna med sin samiska identitet- inom forskningen och högre utbildning.

Plattformer som stärker samers vägar in i akademien och växelverkan med renskötseln och andra traditionella samiska näringar skall stärkas.

Samer, samiska organisationer och samiska forskare bör finnas i alla nationella beredningar och sammanhang där forskning och högre utbildning formuleras.

SAMISK FORSKNINGSPOLICY RIKTLINJER OCH REKOMMENDATIONER– UNDERLAG för diskussion AV
MAY-BRITT ÖHMAN /Samelands fria universitet Första vändan 20160919 Sista datum för svar 15
november 2016.

Forskare som själva är samer bör lyftas fram och stärkas. Det ska vara möjligt att vara same –
öppen med sin samiska identitet – och göra akademisk karriär.

De statliga finansiärerna som fördelar forskningsmedel skall ha särskild kompetens för
samiska – urfolks- frågor.

EUs forskningsfinansiärer som fördelar forskningsmedel skall ha särskild kompetens för
samiska- urfolks- frågor.

Särskilda och tillräckliga medel skall avsättas för att stärka samiska perspektiv i vetenskaplig
kunskapsproduktion.

Ett universitet med särskilt fokus på samisk – urfolks – kunskap och perspektiv bör etableras
inom Sveriges gränser.